

Glose k dogodkom na Kitajskem.¹⁾

Napisal Přemysl Hájek.

J'aimerais mieux être empalé, conformément au désir du général Skobeleff, que de voir les êtres humains s'entre dévorer en portant le drapeau mensonger de la civilisation. (Jaz bi rajši trpel ne vem kakšne muke, enako želji generala Skobceva, nego da gledam, kako se človeška bitja pod zastavo civilizacije koljejo med seboj.)

Čeng-ki-Tong

v pismu redaktorju žurnala Fr. Chevassu
13. novembra 1894.

Najnovjši dogodki na Kitajskem so mi povod, da izpregovorim o njih nekoliko obširneje in s tem nazore o Kitajcih in njih deželi pri čitateljih, ki se za to zanimajo, kolikor možno izpopolnim in razbistrim.

Pred vsem se pa moram na kratko opravičiti proti morebitnemu očitanju, češ, kaj nam mar dežela in narod, ki sta tako daleč od nas.

Kitajsko vprašanje je dandanašnji že očitno stopilo v znamenje krize. Kitajski orjak se probuja iz spanja, pa ne morebiti, da bi radostno pozdravil nepovabljene in nadležne goste, temveč da energično napravi konec zvijačam teh, ki z raznimi krasnimi gesli na jeziku hočejo le izkoristiti njegovo apatijo. Vzhodnoazijske homatije so se danes poostrile že do te stopinje, da gotovo tvorijo vsaj važno fazo v zgodovini kitajskih odnošajev proti tujini, ako celo morebiti sedanja vojska enkrat za vselej ne preseče tega gordijskega vozla.

Za nas, za monarhijo avstrijsko-ogrsko, kitajsko vprašanje ni ravno praktičnega pomena. Pa, če se naši sosedje toliko boje kitajskega orjaka, je nemogoče, da bi mi ostali čisto ravnodušni.

Razen tega so mi potisnili pero v roko članki, ki jih dandanes kar mrgoli po časnikih in ki se odlikujejo s toliko nevednostjo v tej stvari in s svojimi često tako naivnimi nazori, da razsodnega čitatelja kar zona stresa. Kitajci v njih so razbojniki, požigalci, besni in krvoločni morilci, zagrizeni in stupidni neprijatelji vsakršnega napredka, narod, ki se ž njim ne sme ravnati kot z enakovrednim, narod, ki so ga Evropci le preveč razvadili in ga je sedaj treba

¹⁾ Ta aktualni članek je bil izišel lani v praški reviji »Naše Doba«. Po posredovanju g. vseučiliškega profesorja, drja Masaryka nam je g. avtor dovolil, da ga podamo našim čitateljem v prevodu. *Uredništvo.*

ukrotiti s kanoni in bajoneti . . . Dovolj o teh sramotnostih! Le še en kabinetni eksemplar iz te umazane zbirke hočem navesti: neki nemški list izmed onih, ki imajo svetoven glas, je pisal v uvodnem članku, da kitajskega naroda nikdar ne moremo smatrati za kulturnega, ker se je s svojo nesnažnostjo in s svojimi nečistimi jedili zgnusil vsem tujcem.

In take žalostne, najzmerneje rečeno, bedastoče premlevajo prvi evropski žurnali. O Kitajcih moraš pisati kot o barbarih; nobeno drugačno mnenje se ne trpi.¹⁾ Transvalške Bure ves svet zagovarja proti Angležem (dasi je to pri nekaterih le moda, in dasi sedaj že tudi največji kričači po pravičnosti utihujejo), štiristomilijonskega naroda, skromnega naroda, resnega in nebojevitnega naroda, visoko kulturnega in le zase brigajočega se naroda pa si ne upa nihče braniti, morebiti zato ne, ker noče v svoji deželi trpeti tujcev, ki mu vsiljujejo svoje blago, svoje nazore in svojo vero samo s tem namenom, da bi se lože polastili njegovih bogatih zakladov. Ali pa je morebiti vzrok v tem, ker imajo ti ljudje obličja drugačne barve, nosove drugačne oblike in ker si v sili glad tolažijo z mišmi! Kako smešno, kako žalostno in kako bolešno je to!

*

Sedanji dogodki na Kitajskem niso delo slepostrastnih in krvoločnih, ampak previdnih in bistroumnih ljudi. S svojimi koreninami sezajo te krvave cvetke v popolnoma diametralno razliko obeh plemen, žoltega in belega.²⁾ Evropska kultura (vrhu vsega še tako človekoljubno razširjevana!) sploh ne more eksistovati na ki-

¹⁾ Ko je gospod Coucheron Aamot, dober poznavalec vzhodnoazijskih razmer, ob kitajsko-japonski vojni v angleške in druge časnike pisal poročila, ki niso dišala po kadilu v slavo Japoncev, niso jih časniki priobčili, ali so jim pa dodali »rep«, ki je njegovo mnenje popoluoma negiral. — Izmed evropskih časnikov, v kolikor so meni znani, edini »T'oung Pao«, znanstven časopis, posvečen najskrajnejšemu Vzhodu, ki ga urejuje G. Schlegl, profesor kitajskega jezika na vseučilišču v Lejdenu, in pa berlinska »Zukunft« pišeta o Kitajskem s pravim razumevanjem in ljubeznijo. V prvem so velike vrednosti zlasti opazke, ki jih semtertja pristavlja urednik sam, »Zukunft« pa je priobčila že nekoliko člankov o Kitajcih (na pr. v letošnji 37. številki članek »Boxer«, fingiran list voditelja upornikov Li-Hung-Čangu, podkralju Kvang-Tunga), ki jih je napisal sam urednik Harden, ta vsestranski in vrli boritelj za resnico in pravico. Tudi »Neue Deutsche Rundschau« je prinesla v svoji letošnji 6. številki toplo pisan sestavek o laži-civilizaciji evropski.

²⁾ Japoncev (kajpada pred vsem njih intelligence) danes psihično ne moremo več smatrati za Mongole; oni, kakor se je izrazil neki Kitajec, Azijati nočejo več biti, popolni zapadniki pa tudi težko da kedaj postanejo.

tajskih tleh, ali jo pa mora sprejemati kitajski narod sam, prostovoljno in le polagoma, prav polagoma, previdno in izbirčno, tako da jo ljudstvo lahko sproti prebavlja in si jo asimiluje. Prvega mnenja so kitajski patriotje, ki so proti tujcem naravnost neprijateljski in zaprti, drugega, h kateremu se priznavamo tudi mi, pa stranka takozvanih reformatorjev.

Veliki državnik kitajski, Li-Hung-Čang, morebiti prvi Kitajec, ki si je pridobil res pravo spoštovanje pri »belih hudičih«, je pred nedavnim pri neki avdienci odkrito izjavil svoje mnenje in trdno prepričanje. Njegove besede osvetljujejo prav razločno današnje razmere, in zato jih navajam skoro v polnem obsegu. Li-Hung-Čang je jasno spoznal nakane tujcev: »Velesile«, je rekel, »smatrajo Kitajsko za kolač, katerega si bi vsaka rada odrezala nekoliko kosov«. On pozna dobro njih taktiko in načela; toda »kanoni ne reprezentujejo prava do posesti dežele. Volja narodova, to je pravo! In Kitajci hočejo ostati Kitajci!« Nadalje brani z neizpodbitimi razlogi kitajsko politiko: »Naši nazori o življenju so od vaših tako oddaljeni kakor nebo in zemlja. Pri nas živi individuum za svojo rodbino, pri vas za državo. Zato mrzimo boj¹⁾ in se bojimo vsake izpremembe, ki bi utegnila človeka odstraniti od poljske grude. Saj vendar poznate svoje socialne krize in recite sami, čemu naj bi se predmet vaših najbridkejših skrbi, socialno vprašanje, ki sedaj gospodari v Evropi, uvajalo tudi na Kitajskem, in se tako še eno veliko zlo pridružilo k drugim, ki jih imamo že itak obilo.

Pravite, da nočemo nase pripustiti evropskega vpliva. Ali morebiti ne delamo prav? Le spomnite se, da so takoj v začetku naših stikov z vami 20.000 kitajskih naseljencev v enem tednu v Luzonu Španci pomorili. To nas seveda ni moglo nikakor

¹⁾ Kitajci niso nikdar širili kulture z orožjem, ampak vselej v miru (cfr. citat iz »T'oung Pao«,) in se jim je vojska vedno gnusila. Zato seveda ne morejo biti sprejeti med naše militaristne države! Ta stran kitajske nature se kaže prav pogosto tudi v spisih njih klasikov. In klasiki so dandanes na Kitajskem vrhunec modrosti. Tu nekateri citati: V Šu-Kingu (V, 5, 2) stoji: »Ako je kralj moder in ljubi krepost, pridejo k njemu vsi tujci in se mu pokore.« — Meng-tsi (9. pogl.) pravi: »Ti, ki sedaj služijo knezom, govore: „Mi znamo povečati knezu državo in mu napolniti njegove blagajnice in arzenale!“ Takim ljudem se pravi sedaj, da so dobri ministri, v starih časih so jim pa rekli, da so razbojniki.« — Lao-tsi (30.—31. pogl.) piše: »Vojaštvo ne rodi nič dobrega, le trnje in bodičevje; velika armada pušča za seboj leta bede. Pameten mož doseže svoj cilj brez nasilja. Orožje niso živelj blagostanja, niso orodje idealnega moža; zatiranje pohlepnosti, miroljubnost in pokojnost so njegova najlepša zmaga.«

izpodbuditi, da bi odprli svojo državo »civilizatorjem«! In kake razloge pa imate za to, da gledate na nas kot na »divjake«? Sklicujete se na umore Evropecev. Kaj morebiti v Evropi ni dosti umorov? In preganjanja?

Le predstavite si, ko bi naši budhisti prišli v vašo deželo in bi pridobili prozelitov, ki ne bi hoteli služiti pri vojaki, češ, da jim nova vera prepoveduje ubijati, ali pa ne bi hoteli izpolnjevati drugih zahtevkov vaših zakonov. Pri nas ni bilo nikdar pravih verskih preganjanj.¹⁾ Smo preveč pametni, da bi hoteli komu vsiljevati način, kako naj moli Boga. To se godi pri vas, nikakor pa ne pri nas. Očita se nam tudi dvojezičnost naše politike. Drug za drugim nam nastavljate nož na grlo, da nas oropate. In kadar že čutimo jeklo, pa moramo govoriti to, kar hočete vi od nas slišati; pozneje seveda, kadar se čutimo bolj varne, pa prelomimo besedo. Ali se morebiti ne godi tako tudi drugod? Ali bi Francija pustila Alzacijo in Lotaringijo Nemčiji, ko bi se čutila dosti močno? Istotako je z našimi provincijami, ki nam jih je Evropa iztrgala. Še sreča, da se med seboj sovražite bolj, nego vas sovražimo mi — to je nam le v korist. Da bi vam pa ropanje vračali z ljubeznijo, tega vendar ne morete pričakovati. Sever Rusom, sredino in lep košček juga Angležem, ostanek Francozom in drugim — Kitajcem pa nič! Toda petsto milijonov ljudi ne more kar tako brez vsega izginiti s površja zemlje! Vem, da vam ni težko, premagati nas, toda podvreči si nas, je manj lahko. To je kakor s kitajskimi jedmi. Pogumen Evropec jih lahko použije, če jih bo pa prebavil, to je drugo vprašanje. Mi se igramo z vašo zavistjo, z vašo vzajemno pohlepnostjo, dajemo, kar koli od nas zahtevate, dostikrat tudi, česar po pogodbi nismo dolžni dati. Zraven pa tudi skrbimo, da vas drži na uzdi Anglija, ki je močnejša od drugih. Mednarodna politika, kakor sem spoznal, je pri vas osnovana na strahu, ki ga eden provzroča, drugi pa čuti. Česar pa vi vsi ne slutite, to je brezmejna energija, ki navdaja prebivalce te dežele, cesarico in nas vse druge.«

Te besede so bile govorjene pred kakimi desetimi meseci in prav dobro pojasnjujejo najnovejše dogodke v vzhodni Aziji. »Revolucija« kitajska ni delo strasti, ampak razuma, je obramba, a ne napad, in je delo patriotično, ki budi v nepristranskem človeku popolno spoštovanje, in najsitidi se je porodilo v glavah in srcih ploščatonosih Mongolov s kito od zadaj.

¹⁾ Na prvi pogled se zde te besede Li-Hung-Čangove neresnične, pa preganjanja kristjanov na Kitajskem in prav tako na Japonskem so se godila vselej iz političnih razlogov, ne pa iz verskega fanatizma.

Krvavi čini Boksarjev so le povračilo za žalitve, ki so jih tujci prizadeli kitajskemu narodu. In teh ni ravno malo. Diplomacija, vojaštvo, trgovci in beli 'misijonarji so imeli vedno prav malo obzirnosti do »države sredine«. Ko sta l. 1897. Anglija in Nemčija premenili zastopnike svojih vlad v Peking, sta poslali na Kitajsko svoje diplomate iz Afrike. »Beli hudiči« so si poiskali pripravnih pristanišč, in Kina je hočeš-nočeš morala dovoliti Nemcem, da so se naselili v Kiaočau, Rusom, da so posedli Talienvan in Port Arthur, Angležem Vejhavej. Trgovci in tovarnarji so jim s pomočjo premetene diplomacije vsilili svoje izdelke in blago ter jim pri tem z opijem in žganjem uničevali telo in dušo. Misijonarji jih uče moliti Boga, katerega to ljudstvo ne razume in ga nikdar ne bo razumelo.¹⁾ Pri vsej osebni plemenitosti in čistosti namenov so vendar misijonarji le predstraže belih vojakov, ki prihajajo seveda s čisto drugačnim orožjem. — V Združenih državah severnoameriških, v Kanadi in Avstraliji so bili proglašeni kruti zakoni proti Kitajcem vsled zavistnosti delavstva, ki ni znalo in ni hotelo biti tako marljivo, skromno in varčno kakor oni. In za kitajsko-japonske vojske, s katero je Japonsko v resnici dostojno vstopilo v vrsto držav, katerih privilegij je kultura, koliko nepravičnih, koliko zlobnih, koliko surovih besed se je vrglo v lice velikemu, pa skromnemu vzhodnoazijskemu narodu! Pomislite to, pa se ne bodete čudili besedam Čeng-ki-Tongovim: »Voilà la métamorphose que les habitants du Soleil Levant cherchent à operer en Asie! S'ils réussissent, adieu la poésie, adieu le droit de gens, adieu la philosophie! (To je izpremembra, ki jo izkušajo prebivalci »Vzhajajočega Solnca« [Japonci] izvršiti v Aziji! Ako se jim posreči, z bogom poezija, z bogom človeško pravo, z bogom filozofija!)

Brezobzirnost in nenasitnost »civilizatorjev« je potisnila miro-ljubnemu narodu kitajskemu orožje v roke. Je že preverjen, da tujci nimajo poštenih namenov, da so planili po njegovi domovini, kakor nekdanj po Ameriki, Indiji in Afriki. Uspehov njih civilizacije v onih deželah ne more videti (ker jih ni!), pač pa lahko vidi dela njih brezobzirnosti, pohlepnosti in tolovajstva. Ali se naj potem človek čudi, da so se po toliko strašnih vzgledih, ko so Evropci cele velike narode pod krinko civilizacije duševno in telesno uničili, v svoji

¹⁾ Pripomnim tu besede prejšnjega kitajskega poslanca v Berlinu, Hsü-King-Cena, ki se je izrazil, da Kitajec pri svoji praktični morali nikdar ne bo kristjan po evropskem vzoru. Kristjanstvo, ako se kedaj na kitajskih tleh bolj razširi, se bo razvilo v vero, ki bo čisto drugačna od naše (ravno tako kakor indijski budhizem!). On sam, je rekel, je sicer krščen, pa kristjana ni v njem prav nič.

zdvojenosti in v strahu pred strašno bodočnostjo poprijeli tega, kar jim je zoprno, kar pa jim edino preostaje — orožja? Slutijo, da iz tega krvavega boja ne izidejo kot zmagovalci, vedo pa tudi, da si palmo zmage odneso iz vsake borbe, kjer se bori ne z železom, ampak z vztrajnostjo, ne s kanoni in bajoneti, ampak z neumorno delavnostjo in varčljivo skromnostjo. V tem je moč in bodočnost kitajskega naroda, ona brezmejna energija, o kateri je govoril Li-Hung-Čang. ¹⁾

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ Qu' est donc la rénomée exclusivement militaire des anciens royaumes de l'Asie occidentale en comparaison avec la rénomée de sagesse et de bon ordre que la China a su obtenir en tous temps chez ses voisins les plus éloignés? Chaque page de l'Histoire des peuples de l'Asie occidentale prouve la parole de Jesus Christ: »Tous ceux, qui prendront l'épée, périront par l'épée.« Pas un seul de ces puissants empires n'existe aujourd'hui. Ils ont péri dans le sang et le feu. La Chine seule qui n'a jamais pris l'épée que pour se défendre contre ses agresseurs, mais a propagé sa civilisation par voie de douceur et de persuasion, a traversé toutes les péripéties des âges et a su se conserver intègre jusqu'à ce jour. Une précieuse leçon pour nos princes guerroyeurs et batailleurs dont la devise est: »Dieu est toujours pour les plus grosses armées. — (Kaj je pač izključno vojaška slava starih zapadnoazijskih držav v primeri z ono, ki si jo je pridobilo Kitajsko s svojo modrostjo in redom in ki si jo je vedno ohranilo pri najoddaljenejših sosedih? Vsaka stran zgodovine zapadnoazijskih narodov potrjuje besedo Kristovo: »Vsi oni, ki primejo za meč, poginejo z mečem«. Nobenc teh mogočnih držav ni več. Vse so poginile v krvi in ognju. Samo Kitajsko, ki ni nikdar prijelo za meč razen za obrambo proti sovražnikom in je širilo svojo civilizacijo z blago besedo in blagim postopanjem, je pretrpelo vse izpremembe starosti in se znalo vzdržati do današnjega dne. Jasen odgovor za naše bojovite vladarje, katerih deviza je: »Bog je vedno le na strani mogočnih armad.«) Profesor G. Schlegel v »T'oung Pao« 1894. Str. 201.«

Pri sosedu sem pestoval . . .

Ho so gledali me mati,
ko sem rekel, da sem pestoval,
da sem zibal pri sosedu,
kot bi kdo za to mi plačo dal.

»No doma pa nisi hotel,
če sem te prosila še tako;
zdaj seveda ti ni treba,
saj pa tudi nisi več za to.«

Zadnje besede je govoril proti Tomažu obrnjen, a ta je molčal.

Obe stranki sta šli nato v gostilnico. Eni so šli praznovat zmago, drugi poplakovat jezo. Med zadnjimi je bil tudi župnik. Na pravila društva treznih danes nihče ni mislil. Najbolj poparila je bila volitev Dolfeta in njegovega očeta. Zdaj je bilo konec županske časti! Župnik ju je tolažil, in da bi ju oškodoval, je pil z obema bratovščino! . .

Tomaž je prišel tisto noč precej pozno domov. Toda niti žena, niti hči še nista spali. Bili sta že popoldne zvedeli izid volitve kakor tudi, kaj se je bilo zgodilo na volišču. Mica je vzdihovala, Manica pa celo jokala potihem. Bolelo jo je srce, da se je bil oče sporekel z župnikom, še bolj pa, da Dolfe ne bo več to, kar je bil . . . Torej njena molitev ni nič pomagala? . . »Ubogi Dolfe, kako mu mora biti hudo! . .« je vzklikala potihem . . .

(Dalje prihodnjič.)

Glose k dogodkom na Kitajskem.

Napisal Přemysl Hájek.

(Konec.)

Napadajoče nastopanje Boksarjev je opaziti od tega časa, ko je cesarica-vdova poprijela za državno krmilo. Po kitajsko-japonski vojski se je cesar Kvang-hsü strastno vrgel na reforme po japonskem vzoru. Na dvor v Pekingu je poklical znanega japonskega državnika grofa Ito, da bi s svojim svetom podpiral kitajske reformatorje. Samemu grofu Ito se je zdelo to cesarjevo početje pre nagljeno. »Cesar«, je rekel grof Ito, »ima dobre namene, pa preveč hiti.«

V tem času si je pridobila stranka reformatorjev mnogo vpliva. Leta 1895. je ustanovilo nekoliko mladih Kitajcev društvo Čiang-Hsü-Hui, kateremu je bil predsednik odličen član akademije Hanlin, imenoma Kang Ju-vei. V prvi številki časopisa, ki ga je začelo to društvo izdajati, je bil priobčen program, ki ga je spisal podkralj Čang-Či-tung: »Člani društva hočejo delovati na to, da najštevilnejše pleme sveta, kitajski narod, potom prosvete in vede zopet doseže prvo mesto med narodi. Evropci so v poslednjih letih prehiteli Kitajce v marsičem, zato se mora pri nas razširiti kar največ prevodov znanstvenih del evropskih. Moralni temelj društva je konfucianski.« Vlada je društvo od začetka zatirala, leta 1896. pa mu je bilo s

cesarskim dekretom dovoljeno, da sme svobodno delovati pod pogojem, da bo za predsednika izvoljen prijatelj in učitelj cesarjev Sun-Čia-mia. Od takrat je razvijalo društvo svojo delavnost po vseh delih države ter vplivalo tudi na druga slična društva, v onem času ustanovljena: Nišin-Kyo-Va-Kai (Društvo za pobratenje Japoncev in Kitajcev), Žen-Rin-Jakušokan (Zavod za prevajanje knjig iz japonščine), To-A-Dobun-Kai (Društvo vzhodno-azijskih narodov, ki imajo isto pisavo) i. dr. Cesarski edikti iz let 1897.--1898. so pisani vseskozi pod vplivom reformacijskega gibanja. Toda prenenagljenost cesarja Kvang-hsija in njegovih svetnikov je kmalu vzbudila odpor, zlasti cesarica -vdova je nerada gledala nepremišljeno -slepo posnemanje Japoncev.¹⁾

Nazadnje je 21. septembra l. 1898. prišlo do tega, česar je bilo pričakovati: cesarica -vdova se je polastila vlade, in Kvang-hsü je bil prisiljen stopiti s prestola. Namesto Kitajcev so bili na najvišje urade nameščeni Mandžuri, stranko reformatorjev so začeli kruto preganjati (ko je Kang-Ju-Vei pobegnil na Japonsko, je dobil Li-Hung-čang povelje, da ima razdejati grobe njegovih prednikov, kar je ena izmed najhujših kazni na Kitajskem), za prestolonaslednika pa je bil proglašen mali Pu-Čing, sin princa Tuana, organizatorja in voditelja dotedaj tajne družbe Boksarjev, ki nastopa od te dobe vedno bolj očitno.

Boksarji imajo svoj izvor v tajnih (pravzaprav napol tajnih) društvih kitajskih, izmed katerih sta sedaj najbolj razširjeni »Nebo, zemlja in človek« in »Bela lilija«.

Družbo »Nebo, zemlja in človek« so ustanovili prvi učenci Lao-tsčjevi, in ima torej za seboj že nad 2500 let. Prvotno njeno delovanje je imelo mističen značaj ter namen, ohranjevati starodavne tradicije. Pozneje pa, ko so prišli Kitajci v dotiko s tujci in so se začeli seliti v tujino, je začela delovati tudi politično. Danes je skoro vsak kitajski izseljenec član te družbe, ki mu jamči po smrti vrnitev v domovino. Razširjena je po vsem Kitajskem, poglavitno pa na severu, kjer pripada k njej 80% vsega prebivalstva. V tujini ima podružnice v Singaporu, Ceylonu, Avstraliji, Meksiki, Kaliforniji in New-Yorku.

Tudi »Bela lilija« je bila prvotno mistično društvo, pa od takrat, kar so si Mandžuri osvojili Kitajsko, si je postavilo politične

¹⁾ L. 1898. se je raznašala med pekinškimi Evropci govoric, da je Kvang-hsü dobil od cesarice pošteno zaušnico, ko je prišel v ministrski svet oblečen po evropsko.

cilje, in sicer protidinastične smeri. Sedaj vladajočo cesarsko rodbino smatra za uzurpatorsko in zahteva narodno dinastijo. Želi si evropskega napredka, zlasti zato, ker je v opoziciji proti vladi, ki je tujcem neprijazna. Največ članov ima na južnem Kitajskem.

Boksarje (kitajsko I-ho-č'uan = pest zakonite harmonije, odtod angleški Boxers) tvorita zlasti ta dva elementa. Člani družbe »Nebo, zemlja in človek« so njih jedro, kateremu so se pridružili člani »Bele lilije«, ko so se začeli boriti proti tedanji vladi. Da ni tu tudi brez drugih, najraznovrstnejših življev — seveda le v neznatni meri — razume se samo po sebi.

* * *

O dogodkih na daljnem Vzhodu nam prihajajo sicer le redka in zmetena poročila, vendar ni težko uganiti, kako se stvar konča. Gotovo je, da je velika oborožena moč evropskih velesil stvari prej na škodo nego na korist. Kitajsko se vsled tega le še bolj plaši, in nadeja, da bi se južni podkralji morebiti utegnili z Evropci spojiti v skupno potlačenje ostalega Kitajskega, je prazna. Ako so tudi v svojih ediktih pretili Boksarjem z najstrožjimi kaznimi, so to storili nekaj zato, da bi evropske armade ne prišle v njih provincije, nekaj so pa bili temu vzrok prevrati pri vladi v Peking. Da je večini vladajočih krogov v Evropi nevarnost prevelike prenegljenosti danes že jasna, in da hočejo Kitajsko le pacifikovati (tako vsaj govore: v srce jim videti ni mogoče), se more le z zadovoljnostjo konstatovati. Kajti razburiti proti sebi štiristomilijonski narod, bi bila gotovo prav čudna »svetovna politika«!

Naši vojaki niso navajeni tujega podnebja, razmer i. t. d., vojska v deželi, od nas tako oddaljeni, bi provzročila ogromne stroške — pogubljeni ljudi in zapravljati denar pa ni treba. V začetku kitajskih homatij se je mislilo, da se da Kitajce »pobiti s čepicami«. Pa v kratkem se je to mnenje izpremenilo: Kitajska ima tudi hrabro in dobro oboroženo armado. Dokler se vihar ne poleže, bode treba na Kitajskem vzdrževati tisoče vojakov z velikanskimi stroški. Da to Evropi ne bo v korist, je očitno.

Peking je padel, in Evropci bodo Kitajcem narekovali mir. Kak pomen more to imeti? Nikakšnega! Kajti Kitajci bodo ravnali vedno po svoji volji. Ne zabimo, da so Kitajci narod, koncentrovan v svojih idejah,¹⁾ ki še nima oslavljenih živcev in ki se sicer ne zna braniti

¹⁾ Fachmännische Berichte der österr. ungar. Expedition, Dunaj 1872, stran 170.

z orožjem, pa povsod zmaguje s premočjo svoje energije. Kitajsko kolonizovati? Taka nespametna misel pada sama ob sebi. Izsilijo se nove pogodbe -- pa z nasiljem ne opravimo na Kitajskem nič, kakor so nas poučila poslednja leta. Saj natančna kontrola, da se pogodba tudi izpolnjuje, v tako oddaljeni deželi skoraj ni mogoča. Torej edino mogoče je, izkušati Kitajsko pomiriti; potem pa ne narokovati mirovne pogoje v Pekingu, ampak uvesti v resnici kulturne in poštene stike z »Državo srede«. Pri tem pa je treba najprej ozirati se na to, kaj si želi Kitajsko, potem šele pridejo na vrsto zahteve velesil.

S Kitajskim bode treba v bodoče ravnati kot z enakopravno, ne pa inferiorno državo. To je danes edino mogoča rešitev kitajskega vprašanja; kajti to žali kitajski narod najbolj, da ga tujci smatrajo za barbarskega in njegovo visoko izobrazbo devajo v nič. Ne da se tajiti, da ima kitajska kultura mnogo napak (n. pr. uradniški sistem), pa odprimo oči in videli bodemo, da je toliko vredna kakor naša in da jo v marsičem celo nadkriljuje.¹⁾

Ne bodimo tako slepo-ponosni na same sebe! Moje trdno prepričanje je, da velike tovarne, učeni folianti, milijoni verzov niso vrhunec civilizacije, ako jim je pridružena beda tisočev, stupidna brezkrvnost in paradno deklamovanje. Premalo so nam v spominu velike besede Comteove: »Moralni napredek je važnejši nego materialni in intelektualni«. Visoko drevo naše civilizacije ima toliko suhih, brezsočnih vej! Naša umetnost, veda, duševno in telesno delo nimajo določnih moralnih idealov in zdrave skladnosti. Kontrast med

¹⁾ Dovolite mi, da tu navedem odkrite besede J. Johnstona (China and its Future. London 1899. Predgovor, stran VI. in VII.): »Vprašam vas s strogimi besedami odličnega ameriškega pisatelja: »Ali naj Kitajsko civilizuje morebiti Francija, katere mornarji so na razbiti ladji pobili žene in otroke, ko so izkušali zlesti v rešilne čolne? katere pariški gentlemani so poteptali najplemenitejše in najboljše gospe ter jih pustili poginiti v plamenu gorečega bazarja? katere viteški generali so obsodili nedolžnega in vrlega tovariša na življenje in smrt zločinca, za čast francoske armade?« Temu lahko pristavim: Ali je zmožna blagodarnega civilizacijskega dela morebiti Nemčija, katere trgovci zastrupljajo afriške domorodce z opojnimi pijačami, škodljivimi kakor trpentin? katere največji državnik se je proslavil s svojimi zvijačami in prevarami ter ž njimi svojo državo postavil na prvo mesto med drugimi? in katere vladar je ugrabil morsko pristanišče in izkuša dobiti celo kitajsko provincijo kot odškodnino za umor kristjanskega misijonarja, pri tem pa naziva za svojega dragega prijatelja Turka, čigar roke so prelile kri tisoč in tisoč kristjanov? Ali je zmožna Rusija, ki preganja in podi iz dežele žide, pomagati pri civilizaciji Kitajskega — države, ki je edina prosta vsakršnega verskega fanatizma?«

tem, kar se pri nas propoveduje, predava, govori in piše, in med tem, kako se ravna in dela, prav hitro in dobro spoznajo oni Kitajci, ki pridejo k nam, ve pá to tudi mnogi izmed nas mladih, ki spoznava z bolestjo, da je dobra polovica našega napredka laž in prevara. Saj menda ne verjamete, da nas mnogoštevilne tovarne, skladanice foliantov in brezkončne vrste verzov že upravičujejo, da se smemo postavljati za sodnike sveta! ¹⁾

Prevedel *Karel Schweiger*.

¹⁾ Dandanes n. pr. se izobražuje ljudstvo z izpodbadanjem k roparstvu. Založništvo A. Baumerta v Lipskem je izdalo v poslednjem času nekoliko brošuric, ki naj bi poučile nemško ljudstvo o kitajskih razmerah. Knjižica »Die chinesischen Boxer und die europäische Diplomatie« se končuje s tem plemenitim in patriotičnim vzklikom: »Kitajsko skriva v sebi neizmerne zaklade vsake vrste, pa ta zakladnica je dosedaj zaprta; trgovina pojde od sedaj po drugih potih, kultura in morala bodeta kedaj tudi tam triumfovala. O da bi bil Nemčiji potem zagotovljen tak delež, na kakršnega ima po svoji veljavi pravico, in da bi Kiaučau, ki je sedaj le nemška naselbina, postal popolnoma naša last, ki naj bi se povečevala in utrdila za vselej!« Kultura in roparstvo — iz tega se da kombinirati samo: kulturno roparstvo ali roparska kultura. V resnici presenetljiv napredek! Sicer pa govore tako žalibog tudi drugi . . .

Jaz hočem gorkih žarkov . . .

Tu sem, tu, in zvezde niti ene,
kamorkoli gledam, ne uzrem.
Solnca ni in luči, da razmakne
noč neznosno mojim kdaj očem.

Vedrih čel, neskončno lepih dajte,
solnčnočistih misli in idej,
da v vesoljnost duh se dvigne smelo,
ne do tod, do tam — naprej, naprej!

Tu sem, tu, in duša išče tebe,
solnce jasno, k tebi le hiti . . .
Čujte me: Jaz hočem gorkih žarkov,
a bojim se mrzlih teorij.

Fran Valenčič.

